

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Буяк Галини Богданівни, на тему «Громадсько-політична і просвітницька діяльність Богдана Хаварівського (1948–2016)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Публічну презентацію та обговорення результатів дисертаційної роботи здійснено на засіданні кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи. На початку 1990-х рр. в Україні відбулися значні зміни, які спричинили суттєві трансформації у суспільстві. Однією з ключових подій цього періоду було утвердження незалежності країни, що викликало розвиток громадянського суспільства та підвищений інтерес до історії та культурних цінностей. У цьому контексті особливо важливим стає особистісний аспект історичних постатей, які відображають дух та діяльність свого часу. Саме до таких видатних особистостей належав Богдан Хаварівський – філолог, педагог, архівіст, краєзнавець, митець, громадсько-політичний і просвітницький діяч. Його широкий спектр інтересів свідчить про його непересічність, всебічність та талант. Б. Хаварівський відображав дух і перспективи того часу, коли Україна вперше стала суверенною державою. Його внесок у розвиток освіти, культури, національної самосвідомості та підтримка громадянського суспільства роблять його важливим символом для сучасного покоління.

Аналіз громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського упродовж досліджуваного періоду має важливе наукове значення. Це дозволяє зрозуміти не лише його особистий внесок у розвиток українського суспільства, а й ширший контекст складних процесів, що відбувалися на Тернопільщині 1948–2016 рр.

Діяльність Б. Хаварівського допомагає розглянути глибинні трансформації, які відбувалися в українському суспільстві, зокрема на рівні локальної історії. Його роль у підтримці національної ідентичності, розвитку освіти та культури набуває особливого значення в контексті змін, що відбувалися в Україні після здобуття незалежності.

Дисертаційне дослідження, присвячене громадсько-політичній та просвітницькій діяльності Б. Хаварівського (1948–2016 рр.), має важливе наукове значення і актуальність, які необхідно підкреслити. Це дослідження дасть змогу не лише аналізувати конкретні досягнення та внесок Б. Хаварівського в розвиток української культури та політики, але й узагальнити його досвід як важливий елемент національного розвитку.

Громадсько-політична та просвітницька діяльність Б. Хаварівського відігравала значну роль у формуванні національної самосвідомості та сприяла поступовому розвитку українства. Його досвід і напрацювання є надзвичайно цінними не лише з історичної та культурницької точок зору, а й з погляду сучасного розвитку українського суспільства.

Дослідження громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського має багатоаспектний характер, оскільки воно включає аналіз його публічної діяльності, взаємодію з іншими видатними особистостями тогочасного періоду, вплив на культурне середовище та освітні процеси. Це дозволить отримати більш повне та об'єктивне уявлення про роль та значення Б. Хаварівського в локальній історії України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах наукового напрямку кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України» (державний реєстраційний номер 0111U009915).

Особиста участь авторки в одержанні наукових та практичних результатів дослідження. Дисертаційна робота Буяк Г.Б. є самостійною

науковою працею, у якій проведено комплексний аналіз громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського упродовж досліджуваного періоду. Значну увагу авторка приділила опрацюванню широкого кола джерел – архівних матеріалів, опублікованих документів, періодики, мемуарної та наукової літератури. Самостійно здійснено пошук, систематизацію та критичний аналіз документів, які раніше не вводилися до наукового обігу або були маловідомими. Завдяки цьому вдалося всебічно висвітлити багатогранну діяльність Б. Хаварівського, простежити еволюцію його поглядів, визначити роль у суспільно-політичних процесах та вплив на розвиток українського національного руху. Авторка самостійно сформулювала наукові висновки, узагальнення та положення, які виносяться на захист, розробила структуру дисертації, провела порівняльний аналіз різних джерел, що дозволило по-новому осмислити місце і значення Б. Хаварівського в історичному контексті доби. У дисертації простежується особистий підхід дослідниці до розкриття теми, що виявляється у критичному осмисленні попередніх наукових напрацювань, а також у введенні до обігу нових фактів і аргументів, які сприяють поглибленню історичних знань про досліджувану постать.

Структура та оформлення дисертаційного дослідження. Наукова робота структурована і виконана відповідно до вимог на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю – 032 Історія та археологія. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (749 позицій), додатків (1). Загальний обсяг дисертації складає – 406 сторінок, з них основного тексту – 196 с.

У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний аналіз ступеня наукової розробленості проблеми, визначено основні підходи в історіографії до вивчення особи та діяльності Б. Хаварівського, окреслено етапи формування дослідницького інтересу до теми, а також охарактеризовано джерельну базу дослідження. Історіографічний огляд охоплює праці,

присвячені не лише безпосередньо Б. Хаварівському, а й ширшому контексту – суспільно-політичному та культурному життю Західної України, розвитку українського національного руху, діяльності українських інституцій та організацій. Особливу увагу зосереджено на ступені об'єктивності й повноти висвітлення окремих аспектів його діяльності в історичних студіях. Визначено наукову новизну теми в контексті сучасної української історіографії, оскільки досі не існує комплексного дослідження, присвяченого всім напрямкам діяльності Б. Хаварівського. У джерельній базі дисертації використано широкий спектр матеріалів: архівні документи також приватна та офіційна епістолярна спадщина тощо. Загалом, історіографічний огляд та аналіз джерельної бази дозволили не лише обґрунтувати актуальність і новизну теми, а й забезпечили належний рівень наукової об'єктивності дослідження, відкривши нові можливості для повного і всебічного осмислення життєвого і творчого шляху Б. Хаварівського.

У другому розділі дисертації висвітлено ключові чинники, що вплинули на формування особистості Б. Хаварівського, його світогляду, громадянської позиції та національно-культурної ідентичності. Досліджено соціальне, освітнє й інтелектуальне середовище, в якому він зростав і розвивався як громадський діяч, педагог і просвітник. Здійснено аналіз родинного походження Хаварівського, особливостей його виховання, впливу рідного середовища та традицій українського духовного й культурного життя. Розглянуто його участь у студентських організаціях, знайомство з провідними діячами тогочасного українського середовища, а також його перші кроки у громадському житті. Підкреслено, що саме в цей період у нього виробився стійкий ідеал служіння українському народові через працю в освіті, культурі та політиці.

У третьому розділі дисертації висвітлено активну участь Б. Хаварівського в суспільно-політичному житті України в період здобуття державної незалежності на початку 1990-х рр. і в подальші десятиліття. Особлива увага зосереджена на його ролі в національному відродженні,

формуванні нової політичної культури та розвитку демократичних інституцій в умовах посттоталітарного суспільства.

Проаналізовано діяльність Хаварівського як організатора та учасника багатьох заходів, присвячених репресованим діячам, жертвам тоталітарних режимів, героїв визвольного руху. Він відігравав помітну роль у процесах національного самоусвідомлення, особливо серед молоді та освітянського середовища, будучи частим доповідачем на історико-культурних форумах, семінарах та літературно-наукових вечорах. Окрема увага приділена його співпраці з місцевими органами влади, участі в процесах децентралізації, розробці регіональних програм із національно-культурного відродження, а також підтримці незалежної української церкви. Б. Хаварівський виступав за тісну взаємодію між громадським сектором і державними інституціями з метою формування національно свідомого громадянського суспільства.

Загалом, цей період діяльності Б. Хаварівського свідчить про його невтомну працю як громадського діяча, що в умовах трансформаційного періоду не лише не втратив своєї активності, а навпаки – ще більше утвердився як моральний авторитет і провідник ідей українського відродження.

У четвертому розділі дисертації проаналізовано просвітницьку діяльність Б. Хаварівського як важливий напрям його громадської активності, що суттєво вплинув на формування національної свідомості українців, розвиток освіти, культури та духовного життя. Особливу увагу приділено внеску Б. Хаварівського у відродження та розбудову товариства «Просвіта», як на загальноукраїнському, так і на місцевому рівнях. Він активно ініціював створення осередків товариства, організовував лекції, публічні читання, зустрічі з молоддю, виставки, тематичні вечори, присвячені визначним діячам української історії та культури. Його діяльність була спрямована на пробудження історичної пам'яті народу, виховання патріотизму та громадської відповідальності.

У розділі проаналізовано педагогічну діяльність Б. Хаварівського, зокрема його роботу як учителя, методиста, редактора освітніх матеріалів,

автора численних статей у педагогічній та культурно-просвітницькій періодиці. Він активно працював над упровадженням українознавчих програм у навчальні заклади, відстоював право школярів і студентів на вивчення правдивої історії України, сприяв появі нових підручників, зокрема з історії, літератури, релігієзнавства.

Зазначено, що просвітницька робота Богдана Хаварівського тісно перепліталася з його громадською та політичною активністю. Він не сприймав освіту як суто академічну справу, а розглядав її як дієвий інструмент формування суспільства, здатного до самовизначення, демократії та національної єдності.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій. Основні положення дисертаційного дослідження обґрунтовані завдяки опрацюванню значної джерельної бази (749 позицій). Об'єктивність і обґрунтованість результатів дослідження пов'язана із застосуванням загальних та спеціальних наукових груп методів, які відповідають меті й завданням задекларованої тематики. Важливими чинниками також є апробація результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У роботі:

вперше:

- концептуально, комплексно, цілісно, всебічно та ґрунтовно досліджено громадсько-політичну та просвітницьку діяльність Б. Хаварівського (1948–2016);
- проаналізовано й класифіковано джерелознавчий та історіографічний матеріал із досліджуваної проблематики;
- уведено в науковий вжиток значну кількість важливих маловідомих і невідомих, раніше недоступних архівних і рукописних джерел та документів;

поглиблено:

- важливість родинного виховання і провідних діячів у становленні Б. Хаварівського як особистості, громадсько-політичного та просвітницького діяча;

набуло подальшого розвитку:

- вивчення основних напрямків громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського та її значення для локальної історії України.
- висвітлення внеску Б. Хаварівського у загальноукраїнський громадсько-політичний та просвітницький процес.

Практичне значення одержаних результатів полягає у висвітленні громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського, що сприятиме поглибленню вивченню досліджуваної проблеми та використанню досвіду його праці в сучасних умовах суспільного розвитку. Зібраний фактологічний матеріал, джерельно-документальна база дослідження можуть бути використані у науково-дослідній роботі істориків, культурологів, літературознавців, педагогів, більш вузьких наукових досліджень, що стосуватимуться окремих напрямків громадсько-політичної та просвітницької діяльності Б. Хаварівського.

Пропоновані результати є важливими для розв'язання багатьох сучасних проблем, подолання усталених стереотипів щодо особи Б. Хаварівського та побудови цілісної моделі сучасного громадсько-політичного та просвітницького життя на сучасному етапі. Окрім того, положення і висновки дисертації можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з локальної історії та окремих розділів навчальних посібників, підручників з історії України, а також у розробці програм та підготовці нормативних та спеціальних курсів із зазначених дисциплін, у науково-популярних виданнях, побудові експозицій у музеях відповідного профілю.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація, авторкою якої є Буяк Галина Богданівна, відповідає усім вимогам, які визначені для такого типу наукових досліджень. Наголосимо, що під час

аналізу дисертації не було виявлено порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації й фальсифікації), а також не було встановлено текстових запозичень. Перевірку дисертації на наявність плагіату здійснено у системах StrikePlagiarism та Turnitin. Відповідно до проведеного аналізу в системах оригінальність тексту становить: StrikePlagiarism – 93,8 %, Turnitin – 94,0 %. На цій підставі дисертаційну роботу визнаємо самостійно виконаним науковим дослідженням, а усі ідеї та наукові положення, викладені авторкою, отримані нею особисто.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом дисертаційна робота Буяк Галини Богданівни, на тему «Громадсько-політична і просвітницька діяльність Богдана Хаварівського (1948–2016)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки», відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (змiнами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 р. № 341).

Дисертація Буяк Галини Богданівни, на тему «Громадсько-політична і просвітницька діяльність Богдана Хаварівського (1948–2016)» рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Голова засідання:

доктор історичних наук, професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Микола БАРМАК

